



УДК 37.091.12.011.3-051:37.041-057.875(410)



Палеха О. М.

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

А Висвітлені особливості організації викладачами самостійної позааудиторної роботи у ВНЗ Великої Британії. Проаналізовані функції та ролі викладача у цьому процесі. Розглянута концепція порадиництва як важливий ресурс оптимізації самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови.

Ключові слова: самостійна позааудиторна робота, майбутні учителі іноземної мови, викладач, радник.

Постановка проблеми. Питання організації самостійної позааудиторної роботи студентів, взагалі, та майбутніх учителів іноземної мови, зокрема, останніми роками досить активно обговорюється у колі дослідників, які займаються педагогікою вищої школи. Актуальність цієї проблеми обумовлюється входженням України до Болонського процесу і переходом на багаторівневу систему освіти і як наслідок, значним збільшенням частки самостійної позааудиторної роботи у системі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Не викликає сумнівів той факт, що організація самостійної роботи студентів здійснюється під безпосереднім керівництвом і контролем із боку викладача. Його роль поступово змінюється залежно від рівня самостійності майбутніх фахівців. У зв'язку з цим детальне вивчення зарубіжного досвіду може бути перспективним у практиці його використання у вітчизняній освітній системі. У вищих навчальних закладах Великої Британії накопичений багаторічний досвід організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови, чітко визначеною є роль викладача у цьому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновки, що проблема визначення ролі та функцій викладача у процесі організації самостійної позааудиторної роботи студентів була і є під пильним поглядом як українських, так і зарубіжних науковців. Питання керівництва та планування самостійної позааудиторної роботи досліджували такі вітчизняні науковці: О. Аксьонова, С. Архіпова, В. Буряк, В. Вертегел, В. Євдокимова, Л. Журавська, Л. Кочина, П. Підкасистий, І. Сі-

данич, М. Солдатенко, І. Шимко та ін. Британські дослідники І. Бейтс, С. МакДоу, П. Райлі, С. Шарп, В. Уїлсон займалися вивченням багатоаспектності ролі викладача у процесі організації самостійної позааудиторної роботи. Проте необхідно зазначити, що в цілому роль викладача в організації самостійної позааудиторної роботи у ВНЗ Великої Британії недостатньо висвітлена в педагогічній літературі.

Метою статті є з'ясування ролі та функцій викладачів вищих навчальних закладів Великої Британії у процесі організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішне виконання самостійної позааудиторної роботи майбутніми вчителями іноземної мови не відбувається автоматично. Якщо ми розглядаємо роль викладача, яку він виконує під час аудиторних занять, то очікуємо від нього постановки цілей і завдань, відповідності навчальних матеріалів і засобів навчання, розподілу часу, забезпечення зворотного зв'язку, послідовності тощо. Тоді як під час навчання студента працювати самостійно, життєво необхідним є заохочення розвитку вмінь, які забезпечують найефективніше виконання самостійної позааудиторної роботи [6].

Ефективна організація і підтримка викладачем студентів під час виконання ними самостійної позааудиторної роботи розглядається нами як важлива умова оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Роль викладача у цьому процесі є багатоаспектною. Вона включає не лише знання труднощів, які виникають під час її виконання, але також у передбаченні

їх і знаходженні підходів і можливостей їх усунення. Викладач має дотримуватися ідеального балансу між підтримкою студента, з одного боку, і домінуванням над ним, з іншого. Ця ситуація напруження детально була описана С. МакДоу [4, с. 18].

На думку С. Хьорд, викладач на консультаціях може бути помічником для зменшення острахів, оцінки успіхів студентів. Він може вплинути на розвиток самостійності і вибору студентом різних стратегій виконання самостійної позааудиторної роботи.

Для студентів, особливо тих, хто не відвідує консультацій, особистий тьютор відіграє центральну роль у налагодженні зворотного зв'язку у контексті оцінювання викладачем роботи студента, із повним поясненням того, як оцінки були розподілені, озвучення конструктивної критики і надання конкретних рекомендацій для покращення рівня володіння іноземною мовою і розвиток навчальних навичок і вмінь [2].

О. Делл визначив характеристики готовності викладача до організації самостійної позааудиторної роботи студентів: здатність розуміти (сприймати) реакції студентів; високий рівень розвитку власних педагогічних умінь і навичок; знання технології організації самостійної позааудиторної роботи. Він повинен бути впевненим у собі й чітко розуміти як максимально ефективно організувати самостійну роботу (створення завдань, підготовка навчальних засобів тощо) [5, с. 34].

Викладач повинен брати на себе відповідальність за розвиток і вдосконалення навичок самостійної позааудиторної роботи не лише під час консультацій, але й під час аудиторних занять. Рівень включення викладача до цього процесу можна визначити за такими критеріями: заохочення студентів звернутися за порадою; заохочення їх до використання додаткових навчальних матеріалів і дидактичних засобів; стимулювання їх учитися на власних помилках; організація роботи студентів у парі з рівними за рівнем знань партнерами; мотивування студентів до самостійного навчання; використання індивідуального підходу до роботи зі студентами з метою допомогти зрозуміти сутність їхньої самостійної позааудиторної роботи; звертання уваги на рівень сформованості їхніх організаційних умінь.

У процесі організації самостійної позааудиторної роботи у ВНЗ Великої Британії з'являється гостра необхідність прийняття кожним викладачем нових ролей у його повсякденній діяльності. Він повинен бути готовий у рамках свого навчального курсу допомогти студенту, прийнявши на себе ту чи іншу роль залежно від цілей і завдань курсу, навчальної дисципліни, конкретної навчальної ситуації. Викладач виступає не лише як джерело знань, а в якості консультанта, модератора, фасилітатора та ін. Виконуючи різні ролі, він надає допомогу, що сприяє вирішенню

багатьох проблем і збільшує ефективність самостійної позааудиторної роботи, а це в свою чергу, призводить до плідної та комфортної взаємодії викладача та студентів в освітньому процесі.

Така зміна позиції формує нові вимоги до організації самостійної позааудиторної роботи студентів (її якості, форм організації, видів діяльності, критеріїв і нових методів оцінювання). Варто додати, що використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі дозволяють студентам вільно і самостійно здобувати додаткові знання, а допомога з боку викладача у цьому процесі зменшується.

Коротко охарактеризуємо ролі, що виконують викладачі в процесі виконання майбутніми учителями іноземної мови самостійної позааудиторної роботи. Викладач-модератор допомагає студентам максимально комфортно відчувати себе у ситуації самостійного здобуття знань, виявити їхні приховані можливості й нереалізовані вміння. В основі модерації лежить використання спеціальних прийомів, методів і технік, що допомагають організувати процес вільної комунікації, обміну думками, судженнями. Викладач-фасилітатор керується інтересами розвитку особистості студента. Такий стиль викладацької діяльності пред'являє високі вимоги до самого викладача, його особистісних якостей і професійної підготовки. Цей спосіб освітньої взаємодії дозволяє всім його учасникам поводити себе природно, прагнути до взаємодії і погоджувати свої позиції з іншими суб'єктами педагогічної взаємодії за допомогою діалогу. Викладач-ментор значною мірою допомагає студентам у виконанні самостійної позааудиторної роботи, вводить їх у реальні професійні сфери, допомагає подолати дистанцію між теорією і практикою. Особливо актуальною стає позиція наставника-ментора в умовах глобальної інформатизації освіти, використання сучасних електронних освітніх програм. Авторитетний фахівець або викладач-тренер є джерелом інформації, організовує самостійну позааудиторну роботу майбутніх учителів іноземної мови з використанням чітких інструкцій і рекомендацій, контролює результати та відслідковує навчальні досягнення студентів, забезпечує зворотній зв'язок. Викладач-мотиватор інструктує і вказує альтернативні шляхи організації самостійної позааудиторної роботи, коригує процес її виконання студентами, надає їм психологічну підтримку та допомогу, вказує шляхи досягнення успіху в освітній діяльності [5, с. 38].

Таким чином, не залежно від рольової моделі, яку викладач використовує у процесі організації самостійної позааудиторної роботи, він залишається на позиції супроводу, яка дозволяє студентам самостійно здобути знання, сприяє розвитку особистості майбутніх учителів іноземної мови, відповідальності. Викладач не транслює готові зразки професійної поведінки, а спонукає студентів до вироблення нових моделей, орієнтованих

на професійно-особистісні можливості студента.

Важливо підкреслити, що у зв'язку із поступовим професійним становленням та зростанням майбутнього фахівця, студент отримує більше самостійності як у плануванні процесу засвоєння змісту навчальної дисципліни, так і в оцінюванні своїх результатів. Тобто викладач передає майбутнім учителям іноземної мови частину своїх функцій, підвищуючи одночасно й їхню відповідальність.

Ключовими елементами самостійної позааудиторної роботи є побудова довірливих і продуктивних стосунків між викладачем і студентом й створення сприятливого навчального середовища. І. Бейтс, В. Уїлсон, С. Кестен, М. Горман вважають, що продуктивні стосунки між викладачем і студентом ґрунтуються на довірі та взаємній відповідальності за результати самостійної навчальної діяльності. Р. Блек зазначає, що вони мають формуватися за сприяння ВНЗ і викладачів. С. Шарп стверджує, що стосунки між викладачем і студентом ґрунтуються на створенні неформальної атмосфери на аудиторних заняттях і після них, що передбачає спонтанну реакцію викладача на навчальні інтереси і потреби студентів [5, с. 21].

Дослідження вищезазначених науковців дозволяють нам стверджувати, що побудова гармонійних і продуктивних стосунків між викладачем і майбутніми вчителями іноземної мови є потужним мотивуючим фактором для студентів і дозволяє викладачеві організувати самостійну позааудиторну роботу гнучкіше і креативніше.

Неодмінною умовою ефективно організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови є тісний «тандем» викладача й студента. Очевидно, що в цьому тандемі виграють обидві сторони. Викладач, як носій знань, умінь, професійного й життєвого досвіду, зацікавлений передати все це студентові, так само, як і студент зацікавлений набути знання, вміння та навички. Послідовність залучення студентів до самостійної позааудиторної роботи повинна трансформуватися вбк спонукання працювати самостійно, активно прагнути до самоосвіти; забезпечення їх необхідними методичними матеріалами з метою перетворення процесу самостійної позааудиторної роботи в процес творчий. У процесі виконання завдань самостійної позааудиторної роботи студент повинен навчитися самостійно мислити, аналізувати завдання, ставити перед собою цілі, вирішувати проблеми, що виникають, тобто процес самостійної роботи поступово повинен здобувати творчий характер.

Окрім викладача, важливу роль у процесі організації самостійної позааудиторної роботи студентів у коледжах та університетах Великої Британії відіграють й порадики у навчанні. У зарубіжній педагогіці існують різноманітні підходи до розуміння цього поняття. Його розглядають або як нову форму викладацької діяльнос-

ті, або як окрему професійну функцію, або як поєднання цих двох підходів.

Концепція порадиництва не є новою у вищій освіті, але деякі її аспекти можуть бути актуальними. Порадиництво завжди обговорювалося у контексті самостійної позааудиторної роботи і самостійності студентів. Е. Еш [1, с. 89] вважає, що надання студентам допомоги або консультування їх є можливістю для них за певних сприятливих умов дізнатися більше і стати успішнішими здобувачами знань. У своєму визначенні дослідниця відзначає важливу роль навичок проведення консультативної роботи для викладача, і в цьому контексті викладач і порадики можуть бути однією людиною або як у Кембриджському університеті – дві різні людини. П. Райлі розглядає консультування як фундаментальну категорію комунікативної ситуації, яка значно відрізняється від викладання [6].

Р. Келлі розглядає порадиництво як форму терапевтичного діалогу, що дозволяє вирішити проблему. Вона описує значні перетворення, які будь-який студент або викладач, що залучені до самостійної позааудиторної роботи, мають подолати. Вона стверджує, що хоча програми підготовки студентів можуть прямо чи опосередковано вести до цього перетворення, консультування забезпечує модель розвитку нових шляхів взаємодії суб'єктів навчального процесу [3, с. 108].

Порадики, посередники, наставники, консультанти, помічники, службовці з допомоги студентам, мовні консультанти – всі ці терміни-синоніми використовуються для визначення ролі, яка відрізняється за функціями і набором необхідних умінь і навичок від викладацької професії.

Оскільки порадики є важливим людським ресурсом у системі організації самостійної позааудиторної роботи, і вони заохочують і підтримують самостійне оволодіння майбутніми вчителями іноземної мови змістом навчального матеріалу шляхом професійного діалогу і специфічних умінь, необхідно розглянути умови їхньої роботи у межах ВНЗ.

На базі вищих навчальних закладів Великої Британії був започаткований проект SMILE (Strategies for Managing an Independent Learning Environment) з метою складання стратегії консультування студентів й опису їхньої роботи, позиції в середині академічної структури, їхніх функційних обов'язків і набору умінь і навичок, які від них вимагаються.

Низка університетів у межах роботи проекту адаптували умови роботи індивідуальних порадиників, спираючись на їхні індивідуальні потреби і цілі, контексти роботи, фінансове забезпечення, академічну культуру. У деяких ВНЗ функції і роль порадики поділяються між викладацьким складом, в інших – були запроваджені дві різні спеціалізації. В університетах Халл, Нотінгхем Тренд, Манчестер тощо декларується впевненість у необхідності утримання двох різних посад

(окремо викладач і окремо порадник у навчанні), але які обов'язково і тісно взаємопов'язані. Тоді як в університеті Ньюкасел надають перевагу повній інтеграції цих двох посад [6].

У коледжі університетського типу Сафолк посада особистого порадника є окремо виділеною і відіграє важливу роль у процесі організації самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів іноземної мови. Персонального порадника розглядають як члена викладацького складу, який відповідає за: моніторинг особистісного розвитку студентів; контроль навчального прогресу своїх студентів; забезпечення зв'язку між студентом і університетом; створення атмосфери довіри між ним і студентом; вирішення спірних питань між університетом і студентом на користь останнього [6].

Крім того, особистий порадник також відповідає за розвиток академічної програми навчання разом зі студентом й отримує дозвіл із боку університету контролювати й оцінювати рівень досягнення навчальних цілей. Це суттєво розширює традиційні повноваження порадника

Висновки. Таким чином, зміна функцій і ролі викладача в освітньому процесі дозволяє йому по-новому підходити до процесу організації самостійної позааудиторної роботи і здійснювати пошук адекватних меті й конкретній освітній ситуації прийомів і технологій організації цього

виду діяльності у структурі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у ВНЗ Великої Британії. У країні накопичений значний досвід якісної організації самостійної позааудиторної роботи та визначені чіткі позиції викладача у цьому процесі, окреслені вимоги до рівня його професійної підготовки та особистісного зростання. Впровадження та адаптування напрацювань вищої освіти Великої Британії до системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у ВНЗ України є перспективним кроком оптимізації роботи викладачів.

Подальшого детального дослідження, на нашу думку, вимагає концепція порадиництва у вищих навчальних закладах Великої Британії.

Список використаних джерел

1. Esch, E. Self-Access and the adult language learning / E. Esch. – London : CILT., 1994. – 367 p.
2. Hurd, S. Learner difference in independent language learning context / Stella Hurd [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.llas.ac.uk/resources/gpg/1573>. – Заголовок з екрану.
3. Kelly, R. Language counselling for learner autonomy / R. Kelly. – Hong Kong : Hong Kong University Press., 1996. – 318 p.
4. McDonough, S. Learner strategies / S. McDonough. – Canada : Ontario Institute for Studies in Education., 1999. – 249 p.
5. Meyer, B. Independent learning. Literature Review / B. Meyer, N. Haywood, D. Sachev, S. Faraday. – Learning and Skills Network. Department for Children, Schools and Families, 2008. – 72 p.
6. Supporting independent learning: development for learners and teachers / Ceil Language Support Network [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.llas.ac.uk/resources/gpg/1410>. – Заголовок з екрану.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 15.04.2015

Палеха О. Н. Опыт организации самостоятельной внеаудиторной работы будущих учителей иностранного языка в вузах Великобритании.

А Освещены особенности организации преподавателями самостоятельной внеаудиторной работы в высших учебных заведениях Великобритании. Проанализированы функции и роли преподавателя в этом процессе. Рассмотрена концепция советничества как важный ресурс оптимизации самостоятельной внеаудиторной работы будущих учителей иностранного языка.

Ключевые слова: самостоятельная внеаудиторная работа, будущие учителя иностранного языка, преподаватель, советник.

Palekha O.M. Experience of future foreign languages teachers' independent learning organization in high educational establishments of Great Britain.

S Features of independent learning organization by teachers in high educational establishments of Great Britain are highlighted. Teacher's functions and roles are analyzed. Teacher's support is considered as important condition of students' independent learning optimization. Criteria of teacher's psychological readiness to organize independent learning are determined. The teacher is responsible for development of the students' independent learning skills. Productive and cheerful relations between teacher and students are element of independent learning organization. Advisor is considered as important staff member in high educational establishments of Great Britain. Concept of advising is a resource of development of independent learning organization. Different examples of functioning or concept of advising are given. Organizing features of the advisor's work in different institutes and universities of Great Britain are described. The advisor's duties in the process of future foreign languages teachers' independent learning organization are revealed.

Key words: independent learning, future foreign languages teachers, teacher, advisor.